

21. Yüzyıl Başıında Balkanlar

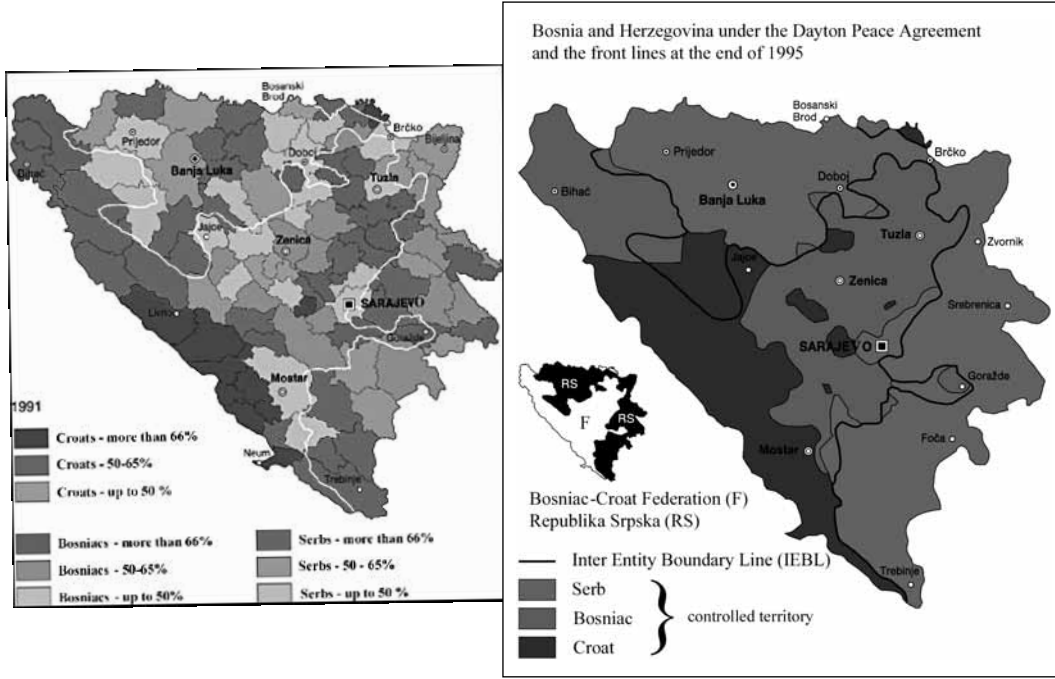
*Gözde KILIÇ YAŞIN**

Balkanlar, canlandırılan etnik milliyetçiliklerin, savaş ve katliamlar eşliğinde parçalanmış devletlerden doğan mikro ama yine çok etnikli devletlerin ortaya çıkışı ve çapını genişletme ihtimali çok yüksek olan istikrarsızlığı ile konuşulur. Haritası en sık değişen, değiştirilen toprak parçasıdır. Farklı din, farklı tarih ve farklı ittifak anlayışı içinde olan milletler zoraki birliklerinden kurtulmak ve kağıt üstünde çizilen sınırların böldüğü kendi halklarıyla bir araya gelmek isterler. Ancak halkların iç içe geçmiş yaşamları ve aslında ortak tarihten kaynaklanan aynı topraklara dönük talepler adil ve kalıcı sınır çizimine imkan vermez. Batı ve Doğu'nun karşılaştığı, medeniyetler çatışmasının en canlı haliyle yaşandığı topraklardır. Sadece Müslüman ve Hıristiyanların çatışarak ve savaşarak da olsa birlikte yaşadığı bir yer değil aynı zamanda Doğu Hıristiyanlığı'nın başladığı yerdir. Ortodoks hattı da Müslüman Yeşil Kuşak da buradan geçer. Dolayısıyla paylaşım mücadeleleri, savaşlar, yeniden kurulan ittifaklar ve bozulan müttefiklikler biraz da Balkanların kaderidir. Çoğu zaman da asıl aktörler, dışarıdadır. Filler tepişir, Balkanlar ezilir.

1990'ların Yugoslavya'sından bu yana değişmez bir biçimde yeni devletlerin ortaya çıkışı, haritalarda yapılan değişiklikler, en çok da toprakların bölünmesi/bölüşülmesi tartışıldı. Hem postmodernizmin devlet yapısının kurgulanmasında hem globalizmin uygulanmasında Balkanlar eşsiz bir laboratuvar oldu. Ulus-devlet yapısını sona erdiren ve özellikle Batı'nın doğusunda kalan devletler için geçerli olan çok etnikli, çok kültürlü, çok dinli ve çok dilli "suni yeni devlet modelleri" Balkanlar'da hayat buldu. Merkezi yönetimler çok zayıf bırakılarak devlet içindeki yeni küçük devletler boyutuna varan şekilde özerkliklerle donatılan "etnik kimlik" esaslı yerel yönetimlerin zaferi ilan edildi. Yeni devletlerin içinden görünmez başka sınırlar geçirildi. 2000li yılların temel yönetim anlayışı olması planlanan "**yönetişim**", **Balkanlarda ülkeyi Batı'lı "yüksek temsilciler" ve ülkenin azınlıkları ile yönetmek şeklinde gerçekleşti.** Mikro devletler içerisinde kabileleşen daha küçük devletçikler, ortak tarihi ve aynı ülkeyi paylaştıkları diğer etnik unsurları "öteki"leştirirken üst kimlik olarak Batı kültürünü seçti. Hatta Kosova'da, İngilizce, üçüncü resmi dil ilan edildi. 21. yüzyılın iki temel anlayışı küreselleşme ve yerelleşme Balkanlarda birlikte yaşamının formülünü yarattı. Yeni suni devletlerin en temel ortak noktası, Batı'ya geniş müdahale yetkisi tanınması, hatta yönetim modellerinin istikrarsızlık doğurması nedeniyle müdahaleyi zorunlu kılmasıdır.

Balkanlar aynı zamanda, uluslararası hukukun değişmez zannedilen temel kurallarının kırılmasında da benzersiz bir fırsat olarak değerlendirildi. NATO'nun, BM'nin izni ve kararı olmaksızın giriştiği **Kosova operasyonu, bir yandan uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması görev ve yetkisini BM'nin tekelden çıkarmış bir yandan da NATO'nun "alan dışı müdahale" konseptinin başlangıcı olmuştur.** BM'yi harekete geçmekten alıkoyan uzun prosedürler, barışı koruma misyonunun NATO'ya geçişine kolaylık ve sessiz bir kabulleniş sağlamıştır. Kosova operasyonu, BM Antlaşmasının iç işlerine müdahaleyi yasaklayan ve devletlerin toprak

* 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Balkan ve Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Başkanı, gkyasin@gmail.com

bütünlüklerine saygıyı ön plana alan yaklaşımında da bir kırılma noktası yaratmıştır. BM'ye rağmen gerçekleştirilen NATO müdahalesi, uluslararası barışı korumanın, artık ulusal karakterdeki barışı koruma misyonları haline dönüşmesinin¹ önemli adımlarındandır. Kosova'nın 2008'deki bağımsızlık ilanı ve ardından BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinden ABD, İngiltere ve Fransa'nın dahi Kosova'yı Sırbistan'ın toprak parçası olarak tanımlayan 1244 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararına rağmen tanınması da, uluslararası hukuk kurallarındaki en önemli değişimdir. Devletlerarasındaki ilişkilerde temel ölçüt olan içişlerine müdahale yasağı ve devletlerin ülkesel bütünlüğüne saygı ilkesi, Balkanlarda değiştirildi. Sonuçlarını ise başta Ortadoğu olmak üzere tüm dünya yaşayacak.

Balkanlarda Değişen Hukuk

Siyasi gidişat, uluslararası mahkemeler eliyle de desteklendi. Savaşların ve katliamların söz konusu olduğu bir coğrafyada şüphesiz savaş suçlarına ilişkin davaların seyri uluslararası adaletin işleyişine de ışık tutuyor. Savaş suçları bakımından 2006 yılının şüphesiz ki en önemli olayı "Kasap" lakaplı Slobodan Milošević'in yargılanması henüz bitmemişken yaşamını yitirmesiydi. Hırvatistan ve Kosova'da insanlığa karşı işlenen suçlar ile savaş suçları ve Bosna'da işlenen soykırım suçuyla itham edilen Milošević, uluslararası adalet önünde sanık olarak kaldı. Ne mahkeme suçluluğunu, ne de Milošević olaylardaki Batılı liderlerin etkisini ispatlayabildi. 2007 ise işlenen soykırımların ilahi adalete kaldığının kesinleştiği bir yıl oldu. Uluslararası Adalet Divanı, Bosna-Hersek'in açtığı soykırım davasını Srebrenitsa'da bir soykırım suçu işlendiği, ancak Sırbistan'ın bu suçtan ötürü sorumluluğu bulunmadığı kararı ile sonuçlandırdı. Mahkeme suçları bir bütün olarak değil de ayrı ayrı ele almaya odaklanarak soykırımı, en yoğun yaşandığı ve 8 bin insanın öldürüldüğü Srebrenitsa ile sınırlı tuttu; **Bosna genelinde katledilen 200 bin kişi "soykırım" kapsamı dışında bırakıldı.** Sırbistan yetkililerinin öldürme emri vermişlerse bile "soy-

1 J. David Whittaker, *United Nations in the Contemporary World*, Routledge, London 1997, p. 46

21. Yüzyıl Başında Balkanlar

kırım eyleminin gerçekleştirilmesi kastı” taşıdıklarının da belgelerle ispat edilmesi şartı arandığı için sabit bulunan suçun faili belirsiz kaldı. Satır aralarında soykırımın faili olarak belirlenmesine rağmen asıl davalı olmaması nedeniyle Bosna-Hersek devletinin ortağı olan Sırp Cumhuriyeti hakkında hüküm verilmedi. Mahkemenin bölge dengelerini gözeterek siyasi hükmü tarihe böyle geçti. Her ne kadar dava sonucu “Sırbistan Aklandı” olarak haber yapılmışsa da gerçekte kararla aklanan BM Barış Gücü ve Batı’nın kendisiydi. Batı adaletinin Balkanlara izdüşümü bu şekilde vücut buldu.

Savaş suçlarının yargılanması bakımından 2010’un en önemli davası, Bosnalı Sırp’ların soykırım ve savaş suçlarından yargılanan eski lideri Radovan Karaciç’in Lahey’deki BM Savaş Suçları Mahkemesi’ne çıkarılmasıydı. 1 Mart 2010’daki savunmasında dile getirdiği iddia ve açıklamalar, sadece bir dönemi anlamak için değil bugün olanı da kavramak bakımından ciddi veriler barındırıyordu. Bu davada insanlık, Lahey’deki Uluslararası Adalet Divanı’nın Sırbistan ve Bosna-Hersek davasından çıkan “Srebrenica’da bir soykırım yaşanmıştır” kararı sayesinde bir adım önde; Divan’ın Bosna-Hersek’in geri kalanında yaşananları “toprakların Sırplaştırılmasına hizmet eden bir etnik-temizlik” olarak tanımlaması nedeniyle de iki adım geride başlamıştır. Bu davada insanlık, Karaciç’in hala kendi masumiyetine inanması, yaptıklarını “haklı bir savaş” olarak tanımlaması nedeniyle soykırımcıların utanmazlıkları karşısında vicdanen rahatsızdır.

Karaciç’in zaman kazanmak adına henüz hazır olmadığı itirazları geçersiz sayılarak dava sürecini manipüle etmesi kısmi olarak engellendi ama mahkemeye çıkarılmasına dek geçen 13 yıl ya da yakalanmasından yargılanmasına dek geçen 2 yıl da az sayılmaz. ICTY’nin eski sözcüsü Florence Hartmann’ın Sırbistan-Blic gazetesine 2008 Ağustos’unda yaptığı açıklamadaki, **Karaciç’in tutuklanmasına birkaç sefer Fransa’nın eski Cumhurbaşkanı Jacques Chirac’ın, bir sefer de ABD’nin eski Devlet Başkanı Bill Clinton’ın bizzat engel olduğu, İngiltere’nin de Karaciç’in yargılanmasını engellemek isteyen devletlerden olduğu** yönündeki sözleri bu nedenle son derece önemlidir. Karaciç de ABD’li diplomat Richard Holbrooke ile Temmuz 1996’da kendisine yargı dokunulmazlığı garantisi veren bir anlaşma yaptıklarını iddia ediyor. Bu iddiaya göre Karaciç’in kamu görevini terk etmesi ve ortalarda görünmemesi yeterli olacaktır.²

Karaciç’in “Yugoslavya’nın parçalanması ve Bosna Savaşı, ben daha siyasete atılmadan önce büyük güçlerce planlanmış. Askeri güç ve istihbarat imkânlarını kullanarak bu olayların fitilini ateşlediler” sözleri tamamen gerçeği yansıtıyor. Ama savunmasında neden böylesi planların bir parçası olduğunun yanıtı bulunmuyor. Karaciç ölüm getiren ordunun başındaydı.³ Neden binlerce kadın ve erkeğin ölüm emrini verdiğinin, neden tecavüz timleri oluşturup burada 6-7 yaşındaki çocuklara bile kıyılabilceği emri verdiğinin, işkence ve ölüm yöntemlerinde bu denli canavarca bir yaratıcılığı nasıl gösterebildiğinin, hangi ruh haliyle 80 yeni işkence metodu icat edebildiklerinin yanıtlarına bu dava ile ulaşmak mümkün değil.

Ulus-devlet yapısını sona erdiren ve özellikle Batı’nın doğusunda kalan devletler için geçerli olan çok etnikli, çok kültürlü, çok dinli ve çok dilli “suni yeni devlet modelleri” Balkanlar’da hayat buldu.

2 Richard Holbrooke, Dayton Barış Anlaşmasına aracılık eden eski ABD elçisidir. Karaciç’in iddialarını reddetmektedir. Karaciç’in dokunulmazlık anlaşmasını ileri sürerek hakkındaki tüm suçlamaların düşürülmesi talebi, mahkeme savcılarının böylesi bir anlaşma olsa dahi bunun mahkeme huzurunda yasal olarak bağlayıcı olmadığı gerekçeyle reddedilmiştir. (18 Haziran 2009) BM savaş suçları mahkemesinin temyiz mahkemesi de kararı 13 Ekim 2009’da onaylamıştır.

3 Savaş suçlarını araştırmak üzere kurulan özel bir komisyonun 2005 tarihli raporunda, “Srebrenica Soykırımı”nda doğrudan ya da dolaylı olarak 25 bin kişinin rol aldığı, bunların 19 bininin aralarında Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı personelinin de yer aldığı Bosnalı Sırp olduğu tespiti bulunmaktadır. Setimes, 17.10.2005

Balkan Haritalarındaki Değişimin Aktörleri

Karaciç, Yugoslavya'nın parçalanışının Batı'da planlandığını söylerken sadece bir devletin yok edilmesinin planlandığı kısma vurgu yaptı ama bu planda başat rolün Sırpların kışkırtılmış milliyetçiliğine verildiğinden, Makedonya ve Bosna-Hersek'in de gözden çıkarıldığından bahsetmedi. 26 Ekim 1990 tarihli Newsweek'te yayınlanan "**2000 Yılında Avrupa**" olarak isimlendirilen harita, "20. yüzyılın bu son on yılında, Avrupa yeni bir görünüm alacak. Yeni devletler doğacak, eski sınırlar kayacak, yeni bölgesel gruplaşmalar oluşacak" haberiyle yayınlanmıştı ve Karaciç'in iddiasının basına yansımış bir kanıtıydı. İddialara göre harita CIA kaynaklıydı ancak her nasılsa Miloşeviç'in "**Büyük Sırbistan**" planıyla tam olarak örtüşüyordu. Newsweek'in aynı özel haberi şöyle devam ediyordu: "Kimse Yeni Avrupa'nın şeklini tam olarak bilemez. Ama değişikliğin acılı ve korkulu olacağı kesin. Bu işlemi yönlendirmek, yeni Avrupa düzeninin yapılarını kurmaya başlamak için 34 milletin lideri bu hafta Paris'te bir araya geliyorlar." Sırpların harekete geçmesinden yıllar öncesinde savaş ile çizilmek istenen sınırlar resmedilmişti. Dolayısıyla Karaciç'in "Bosna savaşı, bazı ülkelerin emperyalist hedeflerine ulaşmak ve kendi askeri ittifaklarını hayata geçirmek için küçük bir halkı nasıl suüstimal edebildiklerinin göstergesidir"⁴ sözleri, tam anlamıyla gerçeği yansıtıyor. Bu gerçek sadece Balkanları değil dünyanın Balkanlaşmaya müsait diğer bölgelerini de bağlıyor.

Balkanların yeniden şekillendirilmesi bir soykırım üzerinden yapıldı. Failleri Balkanlaştırılmaya çalışılan diğer bölgeler için de son derece önemli. İngiliz The Guardian gazetesi, 17 Ağus-

4 Radovan Karaciç'in Ağustos 2009 tarihinde AFP ajansının yazılı sorularına verdiği yanıtlardan.

21. Yüzyıl Başında Balkanlar

tos 1992 tarihli nüshasında, ABD'nin Sırların Boşnaklara yaptıkları zulüm ve vahşeti, toplama kamplarını Haziran'da (1992) öğrendiğini; ABD istihbarat örgütlerinin raporlarında, Sırların Müslüman Boşnak ve Hırvatlarla zulmederek binlercesini öldürdüklerine yer verdiklerini ancak ABD yönetiminin bunları açıklamadığı haberine yer veriyordu. Haberin 1992'de, Srebrenica'daki soykırımın 1995'te yapıldığının altını çizmek gerekir. Şüphesiz ki, Rusya, Yunanistan, Romanya ve dolaylı olarak İsrail, Sırlara uygulanması gereken silah ve petrol ambargosunu delmeselerdi, Sırların bu savaşı soykırıma varıracak denli ileriye taşınması mümkün olmayacaktı.⁵ ABD eski Başkanı Bill Clinton da Hayatım isimli kitabında,⁶ dönemin **Fransa Cumhurbaşkanı Francois Mitterrand'ın Müslümanların liderliğinde kurulacak bir Bosna'yı istemediğini** açık bir biçimde yazıyordu. Nitekim Mitterrand'ın Avrupa'nın kalbinde Müslüman bir ülkeye izin veremeyecekleri yönündeki açıklaması, Karaciç'in binlerce insanın işkenceyle öldürüldüğü bir savaşı neden "Kutsal Savaş" olarak nitelendirdiğini açıklıyor. Prof. Dr. Muhamed Filipoviç de dönemi özetlerken Mitterrand'ın Boşnakların göç ettirilmesine, Sırlar ve Hırvatlar tarafından öldürülüyor olmalarına ses çıkarmadığını ve geride kalan Boşnakların da, devleti ve kurumlarını kontrol edemeyecek şekilde Bosna'nın belli bir toprak parçasına itilmesini onaylıyordu diyor.⁷ Nitekim günümüzde Boşnaklar Bosna'da bu duruma getirildi.

Washington'daki askerî konularda araştırma yapan BASIC'in yayınladığı raporda,⁸ çeşitli kaynak, belge ve New York'taki BM Merkezine çekilen kriptolara dayanılarak **"Srebrenica katliamının Fransa'nın tutumu sonucu yaşandığı"** görüşü savunulmuştu. Chirac, soykırımın başlıca sorumlusu olarak gösteriliyordu. BM Güvenlik Konseyi'nin 24 Mayıs 1995 tarihli gizli oturumunda Bosna'da güvenli bölge ilan edilen Srebrenica, Zepa ve Gorazde'nin Sırlara karşı artık savunulmaması görüşünü ortaya atan BM Barış Gücü Komutanı Fransız General Bernard Janvier de Fransa'yı temsil ediyordu. BASIC'in raporunda, 11 Temmuz 1995'de, Lahey'de gizli bir toplantı yapıldığı ve BM Barış Gücü'nde görevli Hollandalı subayların Sırların kısa süre içerisinde Srebrenica başta olmak üzere bölgeye saldırıya hazırlandıklarını ilettikleri, General Janvier'in Paris'ten bir telefon aldıktan sonra Mladiç'in kenti ele geçirmeyi planlamadığını ve NATO müdahalesine gerek olmadığını bir kez daha söylediği de yer alıyor. Raporda bahsi geçen o Paris kaynaklı telefon görüşmesinden sadece 16 saat sonra Srebrenica Sırların eline geçmişti.

Srebrenica, Balkanlardaki mezalimin son noktasıydı, öncesinde ise Batı'ya yapılan yüzlerce müdahale çağrısı ve yine çağrılara kayıtsız kalanlar vardı. Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Alija İzzetbegoviç'in 5 Aralık 1994 günü AGİT zirvesinde yaptığı konuşmada açık bir şekilde "BM ve NATO güçlerince temsil edilen dünya, tek bir kenti bile koruyamıyor." diyor ve "Bihaç bölgesine yiyecek ve insani yardım taşıyan konvoyların geçişi yasaklandı. Fransız taburu, saldırıdan hemen önce bölgeyi terk etti." sözlerini ekliyordu.⁹ Aynı konuşma ile Paris ve Londra'nın Sırbistan'ın hamileri gibi davrandıkları; Güvenlik Konseyi'ni ve NATO'yu bloke ettikleri, Sırp sal-

Mikro devletler içerisinde kabileleşen daha küçük devletçikler, ortak tarihi ve aynı ülkeyi paylaştıkları diğer etnik unsurları "öteki"leştirirken üst kimlik olarak Batı kültürünü seçti.

5 Türkiye'nin Dışişleri Bakanı **Ahmet Davutoğlu**'nun 1993 Mart'ında İzlenim dergisinde, muhtemel bir stratejik İslami hattın oluşmasına karşı önlem alan güçlerin dile getirildiği bir makalede şu ifadeler dikkati çekiyor: **"Yunanistan'ın Sırbistan'a birleşme tekliflerine kadar varan açık desteği, İsrail'in Hindistan ve eski Yugoslav Cumhuriyetleri'ndeki etnik temizlik hareketlerine sağladığı lojistik ve istihbarat desteği, Türkiye'deki Yahudi lobisinin Ermenistan ile ilişkileri artırmak için gösterdiği yoğun çaba, İsrail ile Singapur arasında gittikçe yoğunlaşan ilişkiler bu açıdan tutarlı ve anlamlı gelişmelerdir..."**

6 Bill Clinton, Hayatım (My Life), (çev. A. Cevat Akkoyunlu), Doğan Yay, İstanbul 2005

7 Bir Savaşın Anatomisi: Bosna-Hersek, TRT, 2007 (Senaryo yazarı ve danışman: Erhan Türbedar; Prodüksiyon: Ahmet Sabuncu)

8 Raporun diğer ayrıntıları için bkz. TBMM 22. Dönem, 116. Birleşim, 1. Oturum (23 Haziran 2005)

9 Alija İzzetbegoviç, Konuşmalar, Klasik yay., s. 189- 190

dırısını durdurmak için alınabilecek herhangi bir önlemi engelledikleri ifadeleri de kayıtlara geçmiş oldu.

Balkan haritasının yeniden şekillenmesinde, Bosna'da göz yumulan soykırımın büyük bir etkisi var. Uluslararası Adalet Divanı'nın sorumluları aklayan kararı, "soykırım" suçunun siyasallaşmış yönünü de gösteriyor. Uluslararası Adalet Divanı'nın 22 Temmuz 2010 tarihinde Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık deklarasyonu hakkında açıkladığı danışma görüşünde, "mevcut uluslararası hukuk sisteminde bağımsızlık deklarasyonlarını yasaklamaya yönelik herhangi bir düzenleme bulunmadığını" ifadesi de 21. yüzyıl dünyasının yeni şeklinin kriptolarını veriyor kuşkusuz. Çünkü yeryüzünün her bir noktasında bir Kosova bulunuyor. Kosova'nın ABD'nin BM Güvenlik Konseyi'nden açtığı bir yan yoldan bağımsızlığını ilan etmiş olması ve üzerine de bu durumun UAD tarafından sadece tavsiye kararı ile olsa dahi hukuki zemine oturtulması mikro devletlerin dünyasına açılan bir pencere yaratmıştır. Bundan böyle koşulların aynılığı, benzerliği aranmayacaktır. Özellikle **"Bağımsız olmaması durumunda ne olacağı sorusunun cevabını kimsenin vermediği" tüm bölgelerde siyasi manevralar ve lobi çalışmaları bağımsızlık getirecektir.** Bugün kesin olan uluslararası dengelerin artık bozulmuş olduğu ve hukukun da siyasetin çizgisinde bir kez daha evirildiğidir. Yarın ise "2000 halk var ancak 200 devlet var; yeni dünyada 2000 devlet olacaktır" sözlerini haklı çıkaracak gelişmelere sahne olacaktır.

Balkanların yeniden şekillendirilmesi, iç savaşlarla önu açılan soykırımlar üzerinden yapıldı. Faileri Balkanlaştırılmaya çalışılan diğer bölgeler için de son derece önemli ve ilk sırayı Fransa ile İngiltere paylaşıyor.

Balkan Haritalarındaki Değişimin Kriptoları

2000'li yıllar Balkanlarda yeni devletlerin doğumuna tanıklık etti. 2006'ya damgasını vuran olay, Karadağ'ın Sırbistan'dan sadece bir referandumla kolayca, tartışmasız ve kan-sız ayrılması olmuştu. 2008 ise Kosova'nın "tek yanlı bağımsızlık ilanı" ve tüm uluslararası hukuk kurallarına rağmen bu bağımsızlığın tanındığı yıldır. 2009, çizilen yeni haritaların daha yeni haritaları gündeme getirdiği "etnik anlaşmazlık" temelli siyasi istikrarsızlıkların yılı oldu. Kosova (Arnavutlar), Sırbistan'dan bağımsızlığını kazanmış ancak Kosova'nın kuzeyinde Batı'nın desteğine rağmen egemenliğini kuramamıştı. Dahası Kosovalı Sırplar, Kosova'nın bağımsızlığını tanımadı, paralel kurumlar oluşturarak Kosova'nın içinde Sırbistan'ın egemenliğini kurdu. Bosna-Hersek de ise üç etnik grubun liderleri, devletin varlığını ve toprak bütünlüğünü korumak konusunda farklı görüşlerdeydi. Bosnalı Sırpların bağımsızlık söylemleri, Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanı ile güç kazandı ve Bosna-Hersek işlevsiz, her an bölünebilecek bir yapı halini aldı. Üstelik ülkede Batı'nın görevlendirdiği her türlü yetkiyle donatılmış bir Yüksek Temsilcisi bulunmasına rağmen. Dolayısıyla 2010'a girilirken, Balkan haritasının iki önemli değişiklikle yenilenmesinden, daha doğrusu bu sebeple yeni bir istikrarsızlığın bölgeye yayılmasından duyulan endişeler yoğundu. Korkulan olmadı. Siyasi istikrarsızlık bölgede etkisini hissettirdi ancak çatışma boyutuna varmadı. Bunda Türkiye'nin rolü yadsınamaz. Gerek ABD'nin gerek AB'nin başarısız kaldığı noktada devreye Türkiye girdi. Balkanlarda "uzlaşma sağlanabilecek ortaklıklar" dönemini başlatmakla Türkiye, hem Batı için bölgesel önemini vurgulamış hem ABD politikalarına bölgede işlerlik kazandırmış oldu.

Bölgenin temel aktörleri olan AB, ABD ve Rusya'nın kutuplaşmalarından etkilenen Balkanlar aynı zamanda ilişkilerin şekillenmesinde de önemli rol oynuyor. Kosova'nın bağımsızlığı meselesinin özellikle ABD ve Rusya arasında yarattığı anlaşmazlığı bir tarafa bırakırsak tüm aktörler mevcut rol paylaşımından şimdilik memnun görünüyor. 21. yüzyılda Batı'ya entegrasyonunun AB tarafından üstlenildiği Balkanlar'ın altından Rusya'dan uzanan enerji boru hatları, üzerinde ABD askerleri geçiyor denilebilir. Bu aynı zamanda Rusya'dan sağlanan enerjinin AB

21. Yüzyıl Başında Balkanlar

tarafından diplomatik, ABD tarafından askeri güvence altına alındığı anlamına da geliyor. Burada, anlaşmalı bir paylaşımın ziyade aktörlerin kendi gelecek tasarımları doğrultusunda oluşturdukları Balkan politikalarında kendilerine biçtikleri rollerin farklılaşması söz konusu. Eğer ABD'nin askeri üslerinin Rusya'ya tehdit edici özelliği, Rusya'nın enerjiyi baskı aracı olarak kullanma niyeti ve AB'nin genişleme stratejisinde yavaşlama olmasaydı aslında rollerin bu şekilde dağılımı Balkanlar için özlenen istikrarı da getirebilirdi.

ABD diğer aktörlere göre Balkanlar'ın kaderini belirleyici bir aktör olma niteliğini en son Kosova konusunda da açık biçimde gösterdi. Ne var ki, Kosova'yı da diğer komşularıyla birlikte istikrar sağlayıcı önlemleri almak ve Batı ile entegrasyonu sağlamak üzere AB'ye devretti, tıpkı Bosna-Hersek gibi. ABD Ortadoğu'ya kilitlendiği dönemde aktif bir Balkan politikası yürütmemiş olsa da dünyadaki 820 civarındaki askeri üsse Balkanlar'dan da üs ekledi. Nasıl ki, Rusya, enerji sektöründe yoğunlaşmış yatırımları ve Balkanları sarmalayan boru hatlarıyla Balkanlar'da kalıcı olduğunun işaretini veriyorsa ABD'de açtığı her bir üsle askeri konuşlanmasının en az 10 yıl süreceğini ortaya koymuş oluyor.

AB'nin ise özellikle Bosna-Hersek'i bölünmeye ve yeni bir savaşa götüren siyasi krizi engelleyememesi, devreye Türkiye'nin girmesi sonucunu doğurdu. Türkiye Balkanlar'da "oyun kurucu aktör" siyaseti izlemeye esasen bu dönemde başladı. Sırbistan'da radikal milliyetçilerin önünü kesmek amacındaki Batı'nın desteğiyle iktidara gelen Boris Tađić'in hükümet oluşturmada desteğe ihtiyaç duyması ve Türkiye'den Sancak Müslümanlarının Sırbistan Parlamentosu'ndaki milletvekillerini ikna etmesini istemeye yönlendirilmesi, duran çarkların dönüşünü başlattı. Bölgeyle zaten ilgili olan Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun esasen 10 Ekim 2009'da İstanbul'daki Güneydoğu Avrupa Ülkeleri İşbirliği Süreci toplantısında, Bosna-Hersek ve Sırbistan Dışişleri bakanlarının bir araya gelmesini sağlamasıyla normalleşme süreci de başladı.

Türkiye'nin Balkanlarda 21. yüzyılda izlediği politikanın Balkan Türklerini dışarıda bıraktığı yönündeki iddialar haksız görünmüyor. Türkiye'nin güçlü ve oyun kurucu olduğu dönemde, Kosova ve Makedonya'da Türklerin zaten "anayasal hakları olan" Türkçe'nin resmi dil statüsünün kaybedildiği bir vakıdır. Bölge Türklerine yaşadıkları ülkelerdeki Müslüman çoğunlukla birlikte hareket etmeleri mesajının verildiği ve bölgeye aktarılan yardımların Türklere değil çoğunlukta olan Müslüman gruplara yönlendirildiği de söylentiler arasındadır. Ancak yine de Türkiye-Bosna Hersek-Sırbistan üçlü danışma mekanizmasına Hırvatistan'ın da eklenmesiyle Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğünün korunması ihtimalini gündeme getirdi. Bu Balkanlarda istikrar ve barışın kurulması, korunması anlamına geliyor. Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci'nin (GDAÜ) 2009-2010'daki dönem başkanlığını da yürüten Türkiye, bölgesel işbirliğini gerçekleştirme yolunda "Paylaşılan Tarihten Ortak Geleceğe" sloganını kullanarak "Bölgesel sorunların bölgede çözülebileceği" mesajını verdi. Türkiye'nin izlediği politika, Balkanlarda şimdi artık yeni bir savaş istemeyen, ilgisi ve dikkati Ortadoğu'ya yönelmiş ABD'nin stratejisine uygun olduğu kadar Balkanlarda barışın yeşermesine de ciddi katkı sağlayabilecek potansiyelde. Nitekim Türkiye'nin Bosna-Hersek ile Sırbistan arasında başlattığı sürecin bir benzerini Priştine ile Belgrad arasında da başlatması da bekleniyor. Her ne kadar imkansız bir denkleme gibi gözükse de Sırbistan da böylesi bir girişime sıcak bakıyor. Her halükarda Türkiye, 21. yüzyılda, Bosna-Hersek, Kosova ve genel anlamda Balkanların perde arkasındaki aktörlerinden biridir. İzlediği politikaların doğum yeri ve amacı tartışmalı olsa da Balkanlardaki muhtemel istikrarda da söz sahibidir.

Türkiye'nin güçlü ve oyun kurucu olduğu dönemde, Kosova ve Makedonya'da Türkler, zaten "anayasal hakları olan" Türkçe'lerinin resmi dil statüsünü kaybettiler ve ülkedeki çoğunlukta bulunan Müslümanlara yaklaşmaları mesajını aldılar.

21. YÜZYIL